

2. Előzmények

2. 1. Gazdaság és politika 1945-1968. között

A II. világháború után Magyarország romokban hevert. Újjá kellett építeni az államot, a gazdaságot, a kettétört életet. Ez elég nehezen ment a jelentős emberveszteség miatt, kevés volt a munkaerő, mivel a katonák egy része még hadifogságban volt. A mezőgazdaság is komoly problémákkal küzdött, amelyek a megmaradt lakosság élelmezését is veszélyeztették. Az ipari termelés nem tudott a kellő mértékben megindulni, mivel a német és szovjet csapatok kirabolták és elhurcolták a gyárak felszereléseit. Az újjáépítést nehezítette továbbá Magyarország kényszerű jóvátételi kötelezettsége is a győztes hatalmak felé. Mindehhez kezdetekben a „*felszabadító*” Szovjetunió segítséget nyújtott, de mint később kiderült nem ingyen. A magyar népnek keményen meg kellett fizetni a „*szabadságért*”, az új életért, cserébe a szovjetek kényszerítették, hogy koalíciós kormány alakuljon és, hogy Magyarország a szovjet érdekszférájába kerüljön.

A szovjet-magyar gazdasági egyezményt 1945. augusztus 27-én aláírták, amelynek értelmében a magyar ipari termelés jelentős részét a Szovjetunióknak exportálták, mivel a nyersanyagot főleg onnan kapták. A magyar gazdaságot a szovjet gazdaságtól tették függővé s teljesen elszigetelték a nyugattól. A külkereskedelem alapját Magyarország és a keleti blokk országai közötti kétoldalú áruszállítási egyezmények alkották. A forintot 1946. augusztus 1-én vezették be, majd ezek után szabályozták az árakat és a béreket. A stabilitás – amelynek egyik alapja az volt, hogy az USA visszaadta a Nemzeti Bank aranykészletét –, csak látszólag adott nyugodt életérzést, mivel az ellátás érdekében jegyrendszert vezettek be. Szovjet nyomásra 1947. július 10-én a magyar kormány elutasította a csatlakozást az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere, George C. Marshall „*európai újjáépítési programjához*”, az úgynevezett Marshall-tervhez, ⁴ amelybe a szovjet nyomás nélkül valószínűleg bekapcsolódott volna a kormány, a terv szerint ugyanis, 422 millió dollárral segítették volna az ország újjáépítését. ⁵ Az elutasítás után 1949 januárjában Magyarország alapító tagja lett a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának. ⁶

⁴ GYARMATI GYÖRGY 2013: 117.

⁵ TARJÁN M. TAMÁS http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1947_junius_5_a_marshall_terv_meghirdetese/ Az oldal utolsó megtekintése: 2018. X. 4.

⁶ GYARMATI GYÖRGY 2013: 116.

A kommunista párt hatalomra jutásakor elsőként a nehézipar gyors ütemű fejlesztését tűzte ki célul maga elé, azon belül is főként a bányászatot és a kohászatot preferálták. Az első hároméves terv szovjet mintájú gazdasági program volt Magyarországon, amely 1947. augusztus 1-én vette kezdetét és 1949. december 31. volt a zárónapja.⁷ Gyarmati György *A Rákosi-korszak* című könyvében táblázatban mutatta be a hároméves terv beruházásait:

A hároméves terv beruházásai						
Tercéimék	Terv (millió Ft)				Végrehajtás	
	nyilvánosságra hozott		tényleges		folyó áron	
	Ft	%	Ft	%	Ft	%
Ipar	1745	26,5	2129	32,3	3592	34,7
Mezőgazdaság	2000	30,4	987	15	1842	17,8
Közlekedés	1676	25,4	1800	27,3	2180	21
Építés, szociális, kulturális	1164	17,7	1669	25,4	2744	26,5
ÖSSZESEN	6585	100	6585	100	10358	100

1. táblázat A hároméves terv beruházásai⁸

A bányákat 1945-1946-ban államosították, az összes villamoserőművel és távvezetékkel együtt, később állami kezelésbe vették az ország öt legfontosabb nehézipari üzemét is. A bankállamosításról szóló törvény 1947. december 4-én lépett életbe, a 100 vagy annál több főt foglalkoztató üzemeket pedig 1948. március 25-én államosították. Az akciót a kommunisták a legnagyobb titokban, puccs-szerűen hajtották végre. Közös tulajdonba vették a magán-nyereségkereskedelmet, 1949. december 28-án pedig állami tulajdonba vették a 10 vagy annál több alkalmazottat foglalkoztató valamennyi ipari és közlekedési magánvállalatot, valamint az ekkor már állami kezelésben lévő külföldi tulajdont. Magántulajdon számottevően 1949 végére már csak a mezőgazdaságban maradt.⁹ A magyar állam a nemzetközi helyzet fokozódása miatt pedig fejleszteni kezdte hadseregét is.

⁷ [https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%96t%C3%A9ves_terv_\(Magyarorsz%C3%A1g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%96t%C3%A9ves_terv_(Magyarorsz%C3%A1g)) Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 31.

⁸ GYARMATI GYÖRGY 2013: 117.

⁹ CSESZKA ÉVA 2017.

Az ötéves terv mintája a szovjet tervezési modell volt, amelyet szolgáló módon másoltak. A szabad vállalkozásokat korlátozták, vagy felszámolták. Az előirányzatokat a kommunista párt a kétszeresére emelte, így az ipari beruházásokra tervezett összeg 94 százalékát a nehézipar kapta. A munkaversenyek általánossá váltak, irreálisan a mennyiségi szempontok voltak túlsúlyban. A vállalatok nem az előírt termékeket gyártották, hanem a legkönnyebben előállítható, szinte már felesleges mennyiségeket. A cél a kapitalista rendszer utolérése volt, s ennek érdekében erőltették az iparosítást, amit a hidegháborús légkör is fokozott, így a fejlődésnél katonai szempontok kerültek előtérbe.¹⁰ A tervgazdálkodás idején a különböző ágazatokat fokozatosan fejlesztették a mezőgazdaság kivételével. A földosztás után a magyar mezőgazdaság kisparasztivá vált, s így nem kapott jelentős állami támogatást. Ez később súlyos közellátási helyzetet teremtett. Közép-Kelet-Európában 1948 nyarán szovjet típusú, erőszakos kollektivizálást hajtottak végre, majd pedig termelőszövetkezeteket alakítottak ki, a nagybirtokokat felszámolták, kisajátították és államosították, de a gazdasági tervben leírt elvárásokat nem tudták teljesíteni amit bizonyít, hogy 1956-ban válság alakult ki a gabonaellátásban.

Az állami gazdaságokban állami földön állami gépekkel termeltek. A tervek sikertelenségéért természetesen a kulákságot és a belső ellenséget okolták, általános volt a félelem, a mindennapos terror, bárkit bármikor elvihetett a „*nagy fekete autó*.” Az ellenségtől való félelem miatt is, a vezető tisztségekbe munkás-paraszt származású embereket, kádereket helyeztek, akik azonban nem értettek a rájuk bízott feladatokhoz, ami tovább rontotta a gazdasági helyzetet. A tervekről szóló jelentések legtöbbször meghamisított eredményeket tartalmaztak.

Rákosi Mátyás 1948. augusztus 20-i beszédében bejelentette a kollektivizálás intézményét, miközben nyíltan a kulákok ellen agitált. Míg a lakosság életszínvonala romlott, a kirakati politika pozitív képet mutatott kifelé, miközben a társadalom sava-borsának számító munkásosztály a háború előtti időszak életszínvonalán tengette napjait, a reálbérük 1950-ben stagnált, majd rohamosan csökkent. A lakosság „*kizsákmányolásának*” egyik eszköze az erőszakos békekölcsönjegyzés volt, amely összegeket az önkéntes befizetők soha nem kaptak vissza.

A mezőgazdaságban dolgozó parasztok problémái súlyosbodtak, 1949-1953 között a beszolgáltatási kötelezettség a háromszorosára emelkedett. Az adóhátralékosok száma egyre nőtt, ami elől csak úgy menekülhettek meg, ha az illető önszántából belépett a termelőszövet-

¹⁰ ROMSICS IGNÁC 2010. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_magyarorszag_tor_tenete/ch05s02.html Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

kezetbe, vagy földjét átadta az államnak.¹¹ A gazdasági kihasználás sok esetben politikai önkénnyel is párosult. Konceptiók percek folytak a parasztok és a munkások ellen, beosztástól függetlenül. A legtöbb kulákper 1948-1949 között zajlott, amik egészen 1956-ig folytatódtak, sőt a kuláklista a forradalom után is megmaradt. A háború utáni nehézségeket az élelmiszerjegyrendszer jellemezte, amely csak az 1949. szeptember 1-vel szűnt meg. Később 1951-re viszont megint olyan nagy áruhiány volt, hogy fokozatosan újra be kellett vezetni a jegyrendszert. A Jegyellátási Központ 1951 januárjában jött létre, a Minisztertanács pedig a cukor- és finomlisztjegy, később a zsír- és szappanjegy, végül a kenyérbegy és a húsbegy bevezetéséről is döntött.

Sztálin halála után a gazdasági és a politikai helyzet javuló tendenciát mutatott. Nagy Imre 1953-1955 közöttre keltezhető miniszterelnöksége alatt az élelmiszeripar és a könnyűipar több beruházáshoz jutott, valamint a kisiparosok létjogosultságát is elfogadták. Az ipar egyre több szükségleti cikket állított elő, a kereskedelem pedig jóval több áruvelőzést tudott forgalmazni. A parasztok pedig tömegesen léptek ki az erőszakosan rájuk erőltetett termelőszövetkezetekből.

Az 1955-ös, Gerő-féle „*régi-új gazdaságpolitika*” ugyan kissé enyhébb volt az 1953 előttinél, de a problémák sorozatát már nem lehetett megállítani. A termelés bár 1955-ben növekedett, és néhány gazdasági mutató is javult, ennek ellenére egyre több lett a külföldi adósság, a népgazdaságban a feszültség fokozódott. A tartalékok csökkentek, a beruházások tervét nem sikerült a kellő mértékben végrehajtani, az iparban a hazai alap- és nyersanyagtermelés akadozott, a műszaki fejlesztés stagnált. Az energiahelyzet súlyos lett, akadozott a szénellátás, a széntermelés az 1956. szeptemberi két millió tonnáról novemberben 254 ezer tonnára, az olajtermelés 100 ezer tonnáról 13 ezer tonnára esett vissza,¹² a nagylengyeli mezőn pedig elvizesedés miatt gyakorlatilag leállt a kőolaj-kitermelés. Az ország az elkerülhetetlen import miatt nyugaton eladósodott, 1955 végére a tőkés adósságállomány 2743 millió Ft-ra emelkedett, és a KGST felé is komoly fizetési nehézségei támadtak.¹³

A lakosság tűrőképessége a be nem váltott ígéretek miatt kritikussá vált. 1956. június 30-án a csepeli Rákosi Mátyás Műveknél több esztergályos sztrájkba lépett, emellett a debre-

¹¹ <http://www.fajltube.com/irodalom/tortenelem/Magyarország-gazdasaga-a-II-vi94765.php> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

¹² http://archivnet.hu/gazdasag/a_szovjet_es_a_keleti_hitelek_segelyek_szerepe_a_kadarrendszer_stabilizalasan.html Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

¹³ CSESZKA ÉVA 2017.

ceni téglagyárban az ésszerűtlen normaemelés miatt munkabeszüntetések voltak. Az egyre fokozódó feszültség miatt a minisztertanács október 4-én megszüntette a belföldi államkölcsönök kibocsátását.

Poznanban 1956. június végén szintén az irreális normarendezések ellen, felkelés robbant ki a Sztálin Fémművekben. A munkások béremelést követeltek, június 28-án reggel pedig spontán sztrájk kezdődött, de a békés nagygyűlés hamarosan erőszakba torkollott. A tömeg a városi pártszékházat feldúlta, majd megtámadta az államvédelem székházat, ahol a karhatalmisták belelőttek a tömegbe. Az ezt követő harcokban mintegy 70 ember vesztette életét, s legkevesebb hatszázan sebesültek meg. A lengyelországi események lendületet adtak a magyar társadalomnak is, így kitört az 1956-os forradalom és szabadságharc, amelyben nemcsak a magyar nép szabadságvágya, hanem a kommunista ideológia és gazdaságpolitika csődje is megnyilvánult.¹⁴

Látjuk, hogy a pártállami rendszer 1956. októberi politikai összeomlását a szocialista gazdaság rendkívül súlyos válsága előzte meg. A forradalmat elindító egyetemi diákság hangsúlyosan fogalmazta meg a gazdasági életet érintő követeléseket: a budapesti Műszaki Egyetem október 23-án kiadott 10 pontos határozatának a fele – a 3., 5., 6., 7., 8. pontok –, gazdasági vonatkozású kérdésekkel foglalkozott. Egy másik forrás szerint az 1956-os forradalom 16 pontjából a 7. pont tartalmazta ezt a kívánalmat miszerint: „*Szakemberek bevonásával szervezzék át a gazdasági életet, a hazai adottságok és a nép létérdekei alapján!*”¹⁵

A labilis új hatalom kompromisszumokra kényszerült, 1956 végén illetve 1957 elején rendezték a bányászok és a bérből, fizetésből élők pénzét is. A forradalom leverése utáni hónapokban viszont az ország ellátása a külföldi országok segélyeitől, főleg a keleti blokk, legfőképpen a Szovjetunióknak az áruhiteleitől függött. A külkereskedelem október 23-a után néhány hétig jóformán megbénult, a szocialista országok azonban folytatták a kereskedelmi egyezményekben 1956-ra vállalt áruk szállítását. Az első szállítmányok elsősorban közszükségleti cikkekből álltak, a fűtőanyagok kivételével a nyersanyagok szállítása csak másodsorban jöhetett számításba.

A helyzetet tovább rontotta, hogy Magyarország 1956 őszére a korábbi évek hibás gazdaságpolitikájának következményeképpen eladósodott. A harcok megszűnése után keletről

¹⁴ CSESZKA ÉVA 2017.

¹⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_1956-os_forradalom_16_pontja Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 31.

és nyugatról egyaránt megindultak a magyar nép megsegítésére szervezett jócselekedetek. A szocialista országokból ingyen érkezett az élelmiszer, gyógyszer, ruházati cikk, építőanyag, só, olaj, tűzifa, szén stb., amelyet viszont elítélendő módon eladtak a lakosságnak.¹⁶

A Kádár-korszak gazdaságpolitikájának időszakaszát két részre oszthatjuk fel: az első korszak 1957-től veszi kezdetét, amikor is új berendezésű rendszerként megvizsgálta az előző korszak „hibáit” majd az eredmények alapján próbálta kijavítani, illetve új erőforrások bevonásával megújítani gazdaságpolitikáját. A második korszak, amely a változás évének tekinthető, 1968-tól vehette kezdetét, amikor elindították az új tervet és a gazdaság új mechanizmusát, ami egészen a politikai rendszerváltásig tartott.

A magyar gazdaságirányítás és gazdasági mechanizmus 1956-ig a sztálini elveknek megfelelően alakult. A következő periódust a szakirodalmak posztsztálinista korszaknak, sztálinista korszaknak vagy „gulyáskommunizmusnak” nevezik. Az 1956-os forradalom és az azt megelőző korszak hibás döntéseinek értékelését a Kádár-kormány mind politikai, mind gazdasági szempontból elvégezte.

Kádár tehát tanult a Rákosi-korszak hibáiból. A forradalmat követően elég kemény diktatúrával szilárdította meg hatalmát, de levonta a szükséges konzekvenciát, így a hibák feltárása során néhány alapvető okra vezették vissza a problémákat. Az első és legfontosabb probléma az volt, hogy az 1950-es években a gazdaságpolitika túlzottan a nehézipar felé irányult, s így elhanyagolták a könnyűipari termékek és az élelmiszerek gyártását. A második fontos ok a sztálini merev gazdaságirányítási rendszer volt, a többi pedig úgymint: az ország KGST-n belül betöltött szerepe, a tőkés országokkal való kapcsolatok megromlása stb. már csak úgy mond „*hab volt a tortán.*”

A Kádár-korszakban nagyobb hangsúlyt kapott a fogyasztási cikkek termelése, a mezőgazdaság fejlesztése, a lassú kihátrálás a „*vas és acél országa*” szerepkörből.¹⁷ Az életszínvonal növelése első számú feladat lett amellet, hogy meg kellett oldani azt a fontos politikai feladatot, miszerint a csalódott munkásosztályt „*viesszacsábítsák a helyes útra.*” Mindez az életszínvonal-politikában azt jelentette, hogy olyan politikai-gazdasági viszonyokat kellett teremteni, amelyben a munkásosztály jól érezte magát. Így került előtérbe egy boldog fogyaszt-

¹⁶ http://archivnet.hu/gazdasag/a_szovjet_es_a_keleti_hitelek_segelyek_szerepe_a_kadarrendszer_stabilizalasa_ban.html Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30

¹⁷ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasai/a-kadar-rendszer-gazdasaga/a-kadar-rendszer-gazdasagtorteneti-attekintese> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

tói társadalom eszménye, amelynek még akkor is működni kellett – a fogyasztói árak mestersegesen alacsonyan tartása, kiszámítható jövedelem stb. –, ha ez az ország gazdasági erejét meghaladta. Ennek érdekében jelentős béremeléseket hajtottak végre, s az 1960-as években elkezdődött egy új fogyasztási konstrukció kiépítése, amely az alapvető élelmiszerek meghatározó és stabil árának kalibrálásán alapult. Ezek fogyasztói árát politikai kérdésként kezelték. A színvonal folyamatos emelése magával vonzotta, hogy a teljes foglalkoztatottság fenntartásával együtt folyamatosan nőttek a jövedelmek. Ehhez a Szovjetuniót és a KGST-t kellett igénybe venni.

Bár a magyar ipar termékei jórészt világszínvonalúak voltak, jócskán akadt átlagszínvonal alatti áru is. A KGST természetesen fizetségként elfogadta az utóbbiakat, cserébe viszont szintén rossz minőségű külföldi iparcikkeket adott. Az viszont vitathatatlan, hogy a KGST legjobb „*árucikke*” az olcsó energia volt. Az élelmezés színvonala, olyan nagymértékben emelkedett, hogy a külföldi megfigyelők egyenesen „*gulyáskommunizmusról*” beszéltek. Az ellátás javulását fejezi ki a „*frizsider-szocializmus*”, a közhangulatot pedig a „*legvidámabb barakk*” kifejezés is.¹⁸

Az 1960-as évek közepén viszont újra gondot okozott a forráshiány, amelyen jobbra úgyszint a nemzetközi hitelek enyhítettek, visszafizetésüket pedig a mezőgazdasági exporttól várták. Ez volt az ok, ami alapján ismét elkezdődhetett egy újabb reformfolyamat. Megindult egy újabb szövetkezet alakítási hullám, aminek célja a nagyüzemi mezőgazdasági forma visszaállítása volt. Ez a folyamat lényegében 1962-re befejeződött. A rossz emléké beszolgáltatási rendszert elfelejtették, viszont engedték a háztáji gazdálkodást, ami lehetővé tette a háziállatok tartását és a földek egy részének bérbeadását is.

A parasztság is részesült a szociális juttatásokból, ami meghozta a termelőkedvet, s ennek következményeként lényegében megszűnt az élelmiszerhiány és a piacra termelő gazdák némi többletjövedelemhez is jutottak.¹⁹ Az állampolgárok számára az életszínvonal állandó emelésével mutatták, hogy minden jó úton halad. Az MSZMP VIII. kongresszusán 1962-ben bejelentették, hogy lerakták a szocializmus alapjait, kezdődhet a fejlett szocialista társadalom építése. Politikai váltás következett be, ezek után már puha diktatúra jellemezte

¹⁸ http://dl-sulinet.educatio.hu/download/erettsegi/2014/docs/a_kadar-korszak_gazdasagpolitikaja.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

¹⁹ ROMSICS IGNÁC 2010. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_magyarország_tor_tenete/ch05s02.html Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

ezt a korszakot, avagy „*aki nincs ellenünk, az velünk van.*”²⁰ A politikai és gazdasági mutatók alapján az államvezetés 1966-ban úgy döntött, hogy az egész gazdaságirányítási mechanizmust átalakítja.²¹

2. 2. Az új gazdasági mechanizmus

A belső fogyasztás 1966-1972 között örvendetes módon növekedésnek indult. Reformkísérletek kezdődtek, amelyet „*új gazdasági mechanizmus*”-nak neveztek el.²² Ennek létrejöttében viszont nem Magyarországé volt az úttörő szerep. A Német Demokratikus Köztársaságban 1962-ben indult el a több szakaszban végrehajtott gazdaságirányítási reform, Csehszlovákia 1964-ben fogott hozzá a saját gazdasági mechanizmusának megújításához, amelyet 1967. január 1-én vezetett be. A Szovjetunió pedig 1965 szeptemberében hirdetett meg egy reformot, így a magyar újító törekvéseknek nemzetközi tapasztalatokra támaszkodó bázisa volt.

Az 1968. évi gazdasági reform előkészítése azonban addig szokatlan módon történt, mert a döntést szakmai és társadalmi vita előzte meg. A Központi Bizottság a reform kidolgozásával egy háromtagú testületet bízott meg, amelynek elnöke Nyers Rezső lett.²³ A szocializmus útjára lépett Magyarország gazdasági reformját 1968. január 1-jén vezették be és új gazdasági mechanizmus néven került be a történetírásba. Ez a reform három területen hozott alapvető változást

- a vállalatok önállósága a beruházások viszonylatában a központi tervezés rovására nagyobb lett;
- a hatóságilag kötött árak szabadabbá váltak, így jobban tudtak alkalmazkodni a piaci kereslethez – az alapvető élelmiszerek és energia ára viszont államilag garantált maradt;

---

²⁰ Megjegyzés: Kádár János 1961 decemberében elhangzott, azóta szállóigévé vált mondata...

²¹ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasaig/a-kadar-rendszer-gazdasaga/a-kadar-rendszer-gazdasagtorteneti-attekintese> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

²² RAINER M. JÁNOS 2010: 42.

²³ <http://muon.hu/a-kadar-korszak-gazdasagpolitikaja-1-resz/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.